

'Nederlands schoolboek extreem duur'

Gerard Reijn bericht dat het benodigde boekenbudget van Nederlandse leerlingen in het voortgezet onderwijs, gemiddeld 308 euro per jaar, vele malen hoger is dan dat van scholieren in de ons omringende landen (De Volkskrant 3/3/2008).¹ Van die 308 euro gaan er 180 naar de ontwikkeling en productie, 110 naar de distributie en 18 naar de BTW. Hoe komen die studiekosten zo hoog? Het Nederlands Uitgeversverbond wijst erop dat de boekenprijs wordt opgestuwd door de geringe omvang van het Nederlandse taalgebied en de versnippering van het onderwijsbestel. Bovendien is de levensduur van de Nederlandse schoolboekuitgaven relatief kort: de uitgever moet zijn ontwikkelkosten in vier à vijf jaar terugverdienen tegen negen jaar in Duitsland. Maar er blijven nog heel wat vragen open.

Ik ben in bijna alle opzichten een buitenstaander en een leek. Hier komen dus mijn domme vragen.

1. Het jaarlijks benodigde boekenbudget van de Nederlandse leerling is dus hoger dan in het buitenland, maar geldt dat ook voor de *prijs per pagina*? Of schrijven de Nederlandse scholen jaarlijks gewoon méér boeken voor, of preciezer gezegd, méér pagina's? Kan het zijn dat buitenlandse leraren meer met ICT of met papieren hand-outs werken en dat leerlingen daar bijvoorbeeld minder werkboeken hoeven aan te schaffen? Of krijgen de buitenlandse leerlingen veel meer tekst klassikaal gedictieerd? Of hoeven ze jaarlijks minder tijd aan hun schooltaken te besteden en hebben ze dientengevolge ook minder boeken nodig?

Maar laten we veronderstellen dat de prijs van Nederlandse schoolboeken per pagina inderdaad hoger ligt dan in het buitenland:

2. Hoe kunnen de *distributiekosten* gereduceerd worden? Heeft Nederland een relatief duur distributieapparaat? In hoeverre is er prijsconcurrentie tussen boekhandelaren? Kunnen scholen door centrale inkoop (eventueel zelfs rechtstreeks bij de uitgever) kwantumkortingen bedingen?²

3. In hoeverre kunnen de *productiekosten* omlaag?

3.1 Hoe zit het met die levensduur van de Nederlandse schoolboeken (gemiddeld vier à vijf jaar)? Gaat het om de levensduur per ongewijzigde editie of gaat het om de gehele periode tot aan het tijdstip waarop er geen vraag meer is naar een nieuwe editie? Door welke factoren wordt de levensduur van een editie bepaald, en door welke factoren de levensduur over de edities heen? En hoe zit het eigenlijk met de oplage per ongewijzigde druk: kunnen de kosten omlaag door de drukpersen langer te laten draaien en de magazijn capaciteit uit te breiden?

3.2 Hoe zit het met die versnippering van het Nederlandse onderwijsbestel, ten gevolge waarvan allerlei gescheiden deelmarkten bestaan? Gaat het om de versnippering in schoolsoorten (zoals VMBO, HAVO, VWO), in keuzevakken en -richtingen, of ook om de versnippering in zuilen (openbaar, christelijk, etc.)?

3.3 Kan het zijn dat de Nederlandse schoolboeken in een onnodig dure uitvoering worden uitgegeven, in vergelijking met buitenlandse schoolboeken (illustraties, kleurgebruik, zetspiegel, bindwijze, etc.)?

4. Hoeveel van die 180 euro is de uitgever aan *marketing* kwijt? Kan het marketingbudget omlaag worden gebracht? In hoeverre wordt dat budget opgestuwd door incentives die door de scholen of door individuele docenten getoucheerd worden?³

5. En hoeveel houdt de uitgever er eigenlijk aan over (winstmarge, vergoeding voor ondernemersrisico)? Zou de markt kunnen worden opgeschud door een non-profit uitgeverij? Letten scholen bij het samenstellen van hun boekenlijst voldoende op eventuele prijsverschillen: als twee boeken ongeveer van dezelfde kwaliteit zijn, kiest de school dan het boek met de laagste adviesprijs?⁴

6. Hoe kunnen de *gebruikskosten en -opbrengsten* geoptimaliseerd worden? Hoe zit het met de levensduur per aangeschaft exemplaar? Na hoeveel tijd valt het boek van ellende uit elkaar? Kunnen de kosten worden gereduceerd door boeken te ontwikkelen die meer dan één cursusjaar door dezelfde leerling kunnen worden gebruikt?⁵ Of hoe kan worden bevorderd dat boeken worden hergebruikt door volgende generaties van leerlingen?⁶

In een eerder blogbericht heb ik kritische kanttekeningen gezet bij het kabinetsvoornemen om de aanschaf van schoolboeken ten laste van het schoolbudget te brengen.⁷ Ik vroeg me met name af dat niet ten koste van de onderwijskwaliteit zou gaan. Maar aan de andere kant is de Nederlandse Mededelingsautoriteit

(NMA) van oordeel dat dergelijk beleid ertoe kan bijdragen dat de prijzen van de schoolboeken omlaag worden gebracht.⁴ Het gaat dus om een echt dilemma: goede kansen voor de kostenbeheersing versus grote risico's voor de kwaliteitsbeheersing.

Verder wordt er dan nog door de uitgevers geroepen dat gratis schoolboeken allerlei rompslomp met zich meebrengen vanwege de Europese aanbesteding. Maar op basis van zijn internationale rondgang bevestigt verslaggever Gerard Reijn wat ik altijd al dacht: bij die aanbesteding richten de scholen zich tot de boekhandels of grossiers (goedkoopste distributie) en niet tot de uitgevers (laagste adviesprijs).

Wes Holleman

weblog onderwijs 4-3-2008

www.onderwijsethiek.nl

¹ http://www.volkskrant.nl/binnenland/article509238.ece/Nederlands_schoolboek_extreem_duur
http://www.volkskrant.nl/binnenland/article509222.ece/Waalse_kinderen_leren_vaak_van_fotokopietjes

² <http://www.vasteboekenprijs.nl/hoofdstuk.php3?id=16>

³ In de Noord-Amerikaanse literatuur over onderwijsethiek (academic ethics) is dat een serieus thema (Holleman 2006 p. 16, 119, 147-8): vakgroepen die op kosten van de studieboekenuitgever een collegiaal weekendje op Hawaï organiseren of docenten die worden uitgenodigd een recensie te schrijven, waarbij de hoogte van hun honorarium afhankelijk is van de inkooporders van de lokale campusboekhandel. URL: <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2007/04/onderwijsethieknov2006.pdf>

⁴ http://www.nmanet.nl/nederlands/home/Actueel/Nieuws_Persberichten/NMa_Nieuwsberichten/2006/2006_Q4/
> Schoolboekenscan (Nederlandse Mededingingsautoriteit NMA)

⁵ Maar pas op: boeken die meer dan één jaar meegaan voor dezelfde leerling komen onder het regiem van "Gratis Schoolboeken" niet ten laste van de school maar van de leerling.

⁶ Vele scholen hebben een boekenfonds waaruit leerlingen boeken kunnen lenen. Derk Walters (NRC-Handelsblad 29-2-2008) bericht echter dat vele scholen dat fonds bij een boekhandel onderbrengen, hetgeen de boekenprijs (volgens PriceWaterhouseCoopers) met 15 tot 40% opdrijft. URL:

http://www.nrc.nl/binnenland/article954369.ece/Schoolboeken_gratis,_het_leek_zo_mooi

⁷ <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=250>